

Spre ideal : sculptura lui Alexandru Severin și Cenaclul idealist

În 1915, scriind despre Salonul oficial, Nicolae Pora îl semnală cu entuziasm pe Alexandru Severin (1881-1956) publicului bucureștean : « În fruntea celor ce expun anul acesta notăm operele sculptorului Severin, una din reputațiile cele mai alese și cele mai puternic manifestate în ultimul timp la noi. [...] inspirația și execuția merg în deplină armonie în toate lucrările acestui de aici încolo mare artist și de aceea atât fanteziile, cât și portretele, întemeiate pe un studiu riguros al naturii, reprezintă orizonturile noi ale artei sculpturale la noi. »¹⁴⁶ Faza de început a carierei lui Severin ne-a fost dezvăluită de un document în mare măsură inedit. Este vorba de

¹⁴⁵ Rudolf Wittkower – *Sculptura*, Editura Meridiane, București, 1980, p. 172.

¹⁴⁶ Ion Gruia – « Expoziția oficială a artiștilor în viață sau „Salonul oficial”. Sculptură, desen », *in Universul literar*, nr. 20, 17 mai 1915, p. 4.

un jurnal, intitulat *Album*¹⁴⁷, recopiat de soția artistului și conservat la Cabinetul de Desene și Stampe al Muzeului Național de Artă al României. Informațiile culese din acest jurnal, alături de mărturiile din presa vremii, pot completa astăzi studiile pe care Paul Rezeanu (1980)¹⁴⁸ și Petre Oprea (1969)¹⁴⁹ le-au consacrat sculptorului și Cenaclului idealist.

Originar din Turnu Severin – oraș de la care și-a împrumutat, de altfel, pseudonimul, căci numele său era Alexandru Talpoșin – artistul a studiat sculptura la Școala de Arte Frumoase din București (1900-1903)¹⁵⁰, la Academia Julian (1904-1905)¹⁵¹ din Paris și în atelierul sculptorului italian Raffaello Romanelli, la Florența¹⁵²

¹⁴⁷ *Album*, manuscris, copiat în 1976 de soția artistului, Ste-luța Beza, inv. 867, trei volume, parțial distrus într-un incendiu în timpul Revoluției din decembrie 1989.

¹⁴⁸ Paul Rezeanu – *op. cit.*, 1980, pp. 120-123.

¹⁴⁹ Petre Oprea – «Societatea Cenaclul idealist», în *Societăți artistice bucureștene*, București, Editura Meridiane, 1969, pp. 69-71.

¹⁵⁰ «Academia de Arte Frumoase din București certifică prin prezentul că Domnul Talpoșin Alexandru (Severin) născut în anul 1881 luna februarie 18, în comuna Turnu Severin, jud. Mehedinți a fost înscris în Școala Națională de Arte Frumoase din București în anul 1900 și a frecventat pînă în anul 1903, obținînd următoarele calificative : 4 mențiuni onorifice la desen antic bust, 2 mențiuni onorifice la desen antic figură, 1 mențiune onorifică la desen natură, 1 mențiune onorifică la anatomie.» (certificat conservat la Cabinetul de Desene și Stampe al MNAR, în *Albumul* lui Severin, vol. I, inv. 867).

¹⁵¹ Alexandru Talpoșin, pictor, elevul lui Jean-Paul Laurens (1904-1905), mențiune în *Album*, *op. cit.* vol. I, p. 9.

¹⁵² Sculptorul a intrat în atelierul lui Raffaello Romanelli în toamna anului 1910, grație «scrisorii de recomandare pe care Mucedonsky [*sic*] mi-a pus-o în buzunar înainte de plecare» (*Album*, vol. I, *op. cit.*, p. 19).

(1910-1911). Azi în mare măsură uitat, Severin a cunoscut în prima jumătate a secolului XX un real succes, trecînd drept unul dintre sculptorii cei mai talentați de atunci.

Talentul, dar și voința sa de a se afirma și de a fi recunoscut au făcut din el una dintre prezențele publice cele mai pregnante pe scena artistică românească. Alexandru Severin a participat la aproape toate manifestările artistice bucureștene, în calitate de pictor, de desenator sau de sculptor. Nelipsit de la evenimentele mondene, Severin a reușit să obțină sprijinul reginei Maria, care avea să devină unul dintre principalii lui comanditari.¹⁵³

În 1915, Alexandru Severin era la apogeul carierei : obținuse de două ori premiul al II-lea la Saloanele oficiale din 1913 și 1915, expusese deja în Franța și în Italia.¹⁵⁴ La Paris, Severin prezentase trei sculpturi din ipsos la Salonul Societății Naționale a Artelor Plastice din 1907¹⁵⁵, în același timp cu colegul său Constantin Brâncuși.¹⁵⁶ A figurat, de asemenea, în Salonul Socie-

¹⁵³ În 1922, Severin primea o comandă importantă din partea reginei Maria : un album dedicat castelului Bran. Pînă în 1924, artistul executase cca 40 de schițe. Cabinetul de Desene și Stampel al MNAR posedă un mare număr de desene pregătitoare, realizate la Bran și la Rucăr.

¹⁵⁴ Vezi Paul Rezeanu – *op. cit.*, 1980, pp. 120-123.

¹⁵⁵ Sculptorul expunea trei ghipsuri : *În fundul minei*, *Cioaban* și *Copil adormit* (*Salon de la Société Nationale des Beaux-Arts, 1907*, catalog).

¹⁵⁶ Brâncuși expunea trei ghipsuri – *Bust*, *Supliciu* și *Schița* – și un *Bust* turnat în bronz. Semnalăm și prezența altui sculptor român, Constantin Gănescu/Ganesco, care prezenta o sculptură din ceară, *Contra vîntului*.

tății Artiștilor francezi din 1908¹⁵⁷ și 1909¹⁵⁸. În 1911, sculptorul a luat parte la expoziția Artiștilor Independenți de la Roma.

Nu există nici o mărturie despre raporturile dintre Severin și Brâncuși, dar în jurnalul lui Severin se păstrează câteva impresii despre celebrul sculptor de la Hobița. Rîndurile lui Severin dovedesc că acesta nu vedea cu ochi buni, ba chiar era gelos pe succesul lui Brâncuși : « Brâncuși nu citia, nu studia, nu se instruia, se mulțumea să facă pe originalul în artă... Poate că va reuși, îmi spuneam. Era tenace, dară nu deștept ; ciobănelul din munții Gorjului începea să aibe semne de... ne-echilibru, de zăpăceală artistică la care mulți se închină astăzi dară... ce artă va rămîne ?! Ce va alege timpul ?! »¹⁵⁹ Știm astăzi care a fost alegerea timpului : « ciobănelul din munții Gorjului » a devenit părintele sculpturii moderne din secolul XX. Jurnalul ne dezvăluie un Severin pradă – dacă ar fi să-i dăm crezare – uneltirilor lui Brâncuși, ale colegilor săi și ale criticului de artă Theodor Cornel, toți dornici să-l defăimeze : « Înainte de a mă muta la Montparnasse 13, expusesem la Salon des Artistes primele sculpturi. Prima dată trimisesem patru lucrări care au fost primite de juriul Salonului, toate patru. De acum colegii mei în frunte cu Brâncuși încep să-mi facă proastă atmosferă, clevetin-

¹⁵⁷ Severin figurează ca elev al lui M. Héquel și expune *Spre infinit* (ghips) (*Salon de la Société des Artistes français, 1908*, catalog).

¹⁵⁸ Severin expunea *Après la faute, le remords* (ghips patinat) și *Mme Simon* (ghips patinat) (*Salon de la Société des Artistes français, 1909*, catalog).

¹⁵⁹ Alexandru Severin – *op. cit.*, p. 9.

du-mă după bunul lor plac. Se serveau de un oarecare „Cornel“ care-și spunea critic de artă și-mi făcea o critică urâtă în contrast cu zierele franceze ce-mi aduceau laude. Iată ce scria acest Cornel prin anii 1906-1907 : „... și acum ajung la un fel de acrobat, un sculptor care drept originalitate chinuiește clisa și-o sucește. Acest domn mai face și altceva : ca să aibe mai multe lucrări la salonul francez trimite pe două nume. Pe D-sa îl cheamă Talpoșin și s-a născut la Turnu Severin. Pe dublul D-sale îl cheamă Severin și s-a născut în București etc., etc., iar în final ne întrebăm : care are talent, d-l Talpoșin sau dl Severin ?“ Răspunsul e dat în *Journal des arts* [...], în vecinătatea lui Rodin : M. Talpoșin originar din România expune sub numărul 2 142 o temă *Ténébreusement nous entrons dans la vie sans être préparés. L'allure*, spune ziarul, *comme celle de Rodin...* »¹⁶⁰

Rămânînd la Paris pînă în 1910, Alexandru Severin a lucrat la începutul carierei sub influența rodiniană. Modelajul pasionat – cînd mîngîind, cînd mușcînd din pămîntul sau ghipsul portretelor și capetelor sale de expresie – este una din dovezile admirației sale pentru concepția maestrului francez. Această admirație a depășit cadrul lucrărilor sale, devenind și subiectul unei conferințe susținute în 1909 la *Cercul studenților români din Paris*.¹⁶¹ În

¹⁶⁰ Alexandru Severin – *op. cit.*, p. 12.

¹⁶¹ Această asociație era frecventată de numeroase figuri ale vieții culturale, științifice și artistice românești : compozitorul George Enescu, aviatorii Traian Vuia, Aurel Vlaicu și Henri Coandă, poeții C. Levaditi, Duiliu Marcu, Ion Pillat, pictorii Ștefan Popescu, Ion Theodorescu-Sion, Nicolae Dărăscu, Camil Ressu, Eustațiu Stoenescu, criticul de artă Theodor Cornel sau sculptorul Constantin Brâncuși.

această conferință, încă inedită, Rodin face corp comun cu arta sa : « Rodin și opera lui sînt două noțiuni aproape identificate. El trăiește în opera lui prin care cugetă, prin care vorbește, prin care iubește, plînge, compătimeste, redînd natura omenească sub cea mai desăvîrșită realitate și sub cea mai sublimă concepțiune a sa cum nimeni pînă la el n-a mai cugetat, n-a mai vorbit și n-a mai iubit, n-a mai plîns, n-a mai compătimit. Opera lui Rodin e sublimă pentru că el însuși e sublim. Rodin în arta lui se izolează pe sine însuși și îi izolează pe toți de el. Fără a mai privi la cei din jurul lui, el privește tot înainte, merge înainte și materia brută neînsuflețită prinde formele Dumnezeicștii lui cugetări, a geniului său dumnezeiesc.

Ceea ce Rodin ia din natură e tocmai esența, sucul, măduva căreia îi imprimă propria personalitate. O bucată de pămînt, de marmoră, frămîntată și cioplită de mîinile lui prinde pecetea sufletului său. În fiecare particică și în fiecare atom al operei lui îl găsim pe el, întregul său suflet care trăiește, cugetă, vibrează și se enervează, se aprinde, se eternizează !... Cu alte cuvinte, Rodin se pietrifică pe sine însuși. »¹⁶²

Sub influența maestrului francez, Severin realizează lucrări precum *Spre infinit*, *Spre necunoscut*, *Visări păgîne*, *Suferința*, *Ténébreusement nous entrons dans la vie sans être préparés* sau *Que faire, que dire... ô, mon rêve*. Titlurile indică explicit apartenența operelor la un repertoriu simbolist – sugestia misterului, a angoasei, tristețea, durerea,

¹⁶² Alexandru Severin – *Rodin și opera lui*, manuscris, nepaginat, in Alexandru Severin – *op. cit.*, vol. I.

Alexandru Severin
Avânt, marmură,
1910, MNAR

visul –, pe care Severin nu-l putea neglija la începutul carierei. Una dintre lucrările sale cele mai semnificative este *Spre infinit*. Sculptorul a executat câteva variante, în marmură sau în bronz, ale acestei lucrări de-a lungul vieții. Prima datează cel mai probabil din 1908, când a fost expusă la Paris, la Salonul Artiștilor francezi. O versiune în marmură, intitulată *Avânt* și datată din 1910, se găsește astăzi la Muzeul Național de Artă al României. Aceasta este foarte apropiată de lucrarea *Spre infinit* (marmură), aflată actualmente în expunerea Muzeului de Artă din Craiova. Cultivând misterul, Severin reprezintă un cap de femeie – în ale cărei trăsături câțiva critici au recunoscut-o pe regina Maria, ea însăși posesoarea unui exemplar al sculpturii în marmură¹⁶³ – cu ochii închiși, într-o atitudine extatică. Aceste variante, la care se adaugă un bronz de la Muzeul de Artă și Istorie al Municipiului București și o marmură într-o colecție par-

¹⁶³ Informații culese din *Album, op. cit.*, vol. I. Regina Maria a cumpărat o variantă în marmură a acestei lucrări în 1915, cu ocazia expoziției Cenaclului idealist.

Alexandru Severin – Spre necunoscut, ghips, [1915], lucrare nelocalizată

ticulară, sînt cel mai probabil variațiuni pe tema compoziției *Que faire, que dire... ô, mon rêve*, astăzi nelocalizată. Varianta expusă la Muzeul Național de Artă al României este cea mai apropiată de lucrarea nelocalizată: brațele au fost tăiate pînă la umeri, soclul stîncos a fost suprimat, iar capul și umerii se detașează de această dată dintr-un bloc de marmură din care personajul feminin pare că se desprinde cu blîndețe. Extazul de pe chipul femeii poate fi unul mistic, erotic sau chiar asociat cu moartea.

În același spirit, Severin a realizat în jurul anului 1915 o lucrare intitulată *Spre necunoscut* (nelocalizată). Două figuri feminine, încastrate în masa de ghips din care încearcă să se smulgă, se prezintă spectatorului frontal. Ochii lor închiși sau abia întredeschiși, umerii căzuți și capul aplecat al celei de-a doua figuri diminuează efortul lor de a ieși din materia informă în care par mai degrabă să se afunde. Resemnarea și durerea caracterizează acest grup feminin misterios. Necunoscutul spre care se îndreaptă poate fi moartea, un drum sigur și lent, fără cale de întoarcere. Bustul Sofiei Alexandrescu, inti-

tulat *Suferința*¹⁶⁴ (vezi planșe), realizat mult mai târziu, în 1928 (Cimitirul Bellu, București), se înscrie în repertoriul stilistic și tematic al operelor precedente : ochii închiși, capul aplecat, colțurile gurii căzute fac din această delicată figură o efigie a durerii și a morții.

Interesul lui Severin pentru simbolism ar putea fi pus în legătură și cu prietenia sa cu poetul Alexandru Macedonski. Acesta intervenise, de altfel, pe lângă sculptorul Raffaello Romanelli în 1910 cu o scrisoare în care îl recomanda pe Severin.¹⁶⁵ Afinitățile dintre poet și sculptor aveau să se materializeze într-un poem și o sculptură. Manuscrisul sonetului scris de Macedonski, *À Severin*, redactat în limba franceză, a fost păstrat cu grijă de artist între filele jurnalului său :

*Incomparable artiste aux yeux de flamme – au cœur
Tourmenté – mais joignant – aux arcanes de l'être.
Le présent au passé ; l'enfant à son ancêtre,
Et les assouplissant à ton geste vainqueur.*

*Au destin qui t'échut, ne garde point rancœur,
C'est sa subtile main qui de toi fit un maître.
Rends-lui grâce plutôt du feu qui te pénètre,
Et bois à larges traits l'enivrante liqueur.*

¹⁶⁴ « S-a numit „Suferința“. Este portretul unei tinere de 23 de ani, operată fără succes de dr. Christidi. Cinci luni de agonie au urmat, hemoragii... moare la Sanatoriul Elisabeta » (Aurel Alexandrescu – « Expoziția sculptorului Severin, sala Atheneului Român, D-na Sofia Alexandrescu, marmoră », in *Îndreptarea*, 21 decembrie 1928, *apud Album, op. cit.*, vol. I, p. 18).

¹⁶⁵ Vezi Severin, *Album, op. cit.*, vol. I, p. 19.